

**ПОЛІСЬКО-КАРПАТСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ НА КАРТАХ
ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО АТЛАСУ**

doi: 10.12958/2227-2631-2021-2-44-53-62

Марина Ткачук,

кандидат філологічних наук, науковий співробітник

відділу діалектології Інституту української мови НАН України

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4165-7741>

У статті розглянуто типи ареальних зв'язків двох архаїчних українських діалектних ареалів – Полісся та Карпат, представлені на картах лексико-словотвірної серії фундаментальної багатотомової праці *Загальнослов'янський лінгвістичний атлас*, і в опублікованих випусках, і в тих, що перебувають в опрацюванні. Проаналізовано типи ізоглос, конфігурацію ареалів поширення на картах атласу окремих лексем у поліському наріччі та карпатських говірках та в ширшому представленні – з виходом на загальнослов'янський контекст. З'ясовано, що багато карт оприявнюють суцільні лексичні ареали, які з'єднують Полісся й Карпати на тлі загальноукраїнському чи навіть ширше. Також виявлено спільні ареали в північному наріччі та карпатських говірках, проте вони не суцільні, перериваються великою смугою поширення інших лексичних форм, що обіймають більшість говірок південно-західного наріччя; простежуються виразні ареали, обмежені карпатсько-західнополіськими (спорадично – середньополіськими) ізоглосами. Для аналізу також залучено дані лексикографічних та описових праць, що дозволило виявити так звані приховані ізоглоси, внутрішні і зовнішні – у східно-, західно- та південнослов'янському діалектному континуумі. З'ясовано, що для деяких лексем, які охоплюють велику частину східнослов'янського діалектного простору, поліський ареал виявляється окраїнним, але в дистантних говірках карпатського ареалу вони знаходять своє продовження; інші полісько-карпатські зв'язки зумовлені тяглістю ареалів поширення окремих мовних одиниць із західнослов'янського континууму. Ареальна інтерпретація ізоглос, що пов'язують такі архаїчні ареали, як Карпати і Полісся, дає також цінний матеріал для етимології й часової інтерпретації постання тієї чи тієї мовної одиниці або мовного явища в діалекті. Наголошено, що аналіз лінгвогеографічної інформації, представленої на картах атласу, відкриває перед лінгвістами нові перспективи використання цих матеріалів, зокрема для розв'язання питань етноглотогенезу, проблем формування і взаємодії на різних часових зрізах поліського і карпатського ареалів.

Ключові слова: ареальна інтерпретація ізоглос, Загальнослов'янський лінгвістичний атлас, ізоглоса, полісько-карпатські лексичні паралелі.

The article considers the types of areal connections of two archaic Ukrainian dialect areas – Polissia and the Carpathians, presented on the maps of the lexical and word-formational series of the fundamental multi-volume work The Slavic Linguistic Atlas, both in published issues and those under study. The types of isoglosses, the configuration of the areas of distribution of some lexical units in the Polissia dialect and Carpathian dialects on atlas maps and in a broader view, with an approach to the all-Slavic context, are analyzed. It was found that many maps identify continuous lexical areas that connect Polissia and the Carpathians against the background of the Ukrainian or even wider. Common areas have also been identified in the Ukrainian northern dialects and the Carpathian dialects, but they are not continuous, interrupted by a wide range of other lexical forms, which cover most of the Ukrainian south-western dialects; there are distinct areas limited by Carpathian and West-Polissian (and sometimes Central-Polissian) isoglosses. Data from lexicographical and descriptive works were also used for the analysis, which allowed to reveal the so-called hidden isoglosses, both internal and external, in the Eastern, Western and Southern Slavic dialectal continuum.

Key words: areal interpretation of isoglosses, isogloss, Polissia-Carpathian lexical parallels, The Slavic Linguistic Atlas.

Вступ. Проблема мовно-історичного зв'язку Полісся й Карпат так чи так неодноразово поставала перед науковцями, які вивчали слов'янський етноглотогенез, рухи давніх слов'янських племен у просторі, і висували різні лінгвістичні гіпотези. Поглибленню фундаментальних лінгвістичних теорій сприяють часткові розвідки, у центрі уваги яких опиняються окремі мовні явища й одиниці. Тому актуальними є дослідження мовних паралелей, надто між дистантними діалектними ареалами, якими є українські поліські говірки й говірки регіону Карпат, співвідношення окремих діалектних утворень, їх взаємодії на різних діяхронних зрізах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До полісько-карпатських мовних паралелей увагу дослідників було прикуто здавна; об'єктом зацікавлення ставали не лише лексика і фразеологія (М. Никончук, І. Сабадош, О. Могила, М. Бігусяк, Г. Гримашевич, З. Мацюк, Н. Хібеба та ін.), а і явища інших мовних рівнів (Т. Назарова). На полісько-карпатські зв'язки вказували фольклористи й етнографи (К. Кутельмах); етнолінгвісти (у цьому аспекті проблему вивчали С. Толстая, Л. Виноградова, П. Гриценко). Здебільшого вивчення діалектних полісько-карпатських ізолекс відбувалося в межах однієї тематичної групи лексики чи одного мовного явища. Такі досягнення здебільшого ґрунтуються на локальних студіях і не мають виходу на ширший ареальний контекст. Водночас деякі праці були присвячені зв'язкам українського (насамперед ареалу Карпат) та південнослов'янського мовного континууму, але побіжно торкалися й полісько-карпатських сходжень (Гриценко, 2008, с. 42 – 43; Гриценко,

2020, с. 29), адже подекуди відповідники карпатсько-балканських паралелей віднаходяться й в інших архаїчних діалектних регіонах.

Подивитися на проблему в масштабі не лише українському, а й ширше – загальнослов'янському – дає можливість така фундаментальна праця, як *Загальнослов'янський лінгвістичний атлас* (далі – ЗЛА), яку, на жаль, для дослідження національного українського континууму використовують зрідка й неповною мірою, а експлікований на картах матеріал ще часто чекає на свою наукову інтерпретацію¹.

Мета пропонованої статті – з'ясувати, яким чином пов'язані два дистантні ареали – Українське Полісся й Карпати – у межах українського діалектного континууму, і як це представлено на картах ЗЛА; проаналізувати типи ізоглот; схарактеризувати ізоглоти на тлі загальнослов'янському; по можливості, виявити ексклюзивні полісько-карпатські ізоглоти. Зауважимо, що важливим і актуальним є аналіз не лише ексклюзивних зв'язків, а саме *типології ізоглот*, адже це може пролити світло на історію формування діалектних ареалів.

Методи та джерела дослідження. Матеріалом дослідження стали опубліковані лексико-словотвірні випуски ЗЛА та матеріали української національної картотеки атласу, зокрема випуски, які перебувають в опрацюванні, а також діалектні словники й описативні праці. Основний науковий метод – лінгвогеографічний, зокрема прийом ареальної інтерпретації матеріалу, що дозволить виявити особливості конфігурації ареалів поширення окремих лексем, типологію ізоглот та зв'язків на картах ЗЛА і в ширшому представленні.

Виклад основного змісту. Загалом зауважимо про багато в чому лексичну унікальність карпатського ареалу в межах українського діалектного континууму, що пов'язано зі складною історією цього архаїчного регіону; так само архаїчним і таким, що ще потребує докладного вивчення є поліське наріччя української мови, адже, за однією з версій, саме тут розташована прабатьківщина Славії. Опубліковані карти *Загальнослов'янського лінгвістичного атласу* й матеріали, які ще тільки перебувають в опрацюванні, відбивають різноманітні зв'язки поліського й карпатського ареалів. Умовно можна виділити різні типи.

Деякі карти оприявнюють *суцільні лексичні ареали*, які з'єднують Полісся й Карпати на тлі загальноукраїнському чи навіть ширше, що свідчить про спільний діалектний ареал та безпідставність різних політичних маніпуляцій, пов'язаних із закарпатським діалектом; таких карт доволі багато, напр.²: **kur-i-tь* 'палить (цигарку)' (ОЛА-Л, 10, к. 19) (спільне для східнослов'янського континууму, чеських, лужицьких,

---

¹ Докладніше про інформаційний потенціал матеріалів ЗЛА див.: (Гриценко, Кобиринка, Ткачук, 2019).

² Тут наводимо лише поодинокі приклади для ілюстрації, адже проаналізувати весь лексичний матеріал ЗЛА з огляду на обсяг і завдання статті не видається можливим.

частково словацьких і деяких польських діалектів); **korn-y-sl-o* ‘дерев’яна дуга для носіння відер на плечі, коромисло’ (ОЛА-Л, 6, к. 2); **bqb-ъn/-ъ*, **bqb-ъn-j-ъ* ‘барабан’ – спільне для всього східно-, західно- і більшості південнослов’янського ареалу (крім болг. і деяких серб. діалектів) (ОЛА-Л, 10, к. 24); **gъrba/gъrbъ* ‘горб’ – спільне для всього східно- і західнослов’янського (окрім деяких словацьких і польських говірок) континуумів (ОЛА-Л, 12, к. 14) тощо.

Деякі лексеми формують виразні *спільні ареали в північному наріччі* та *карпатських говірках*, проте вони *не суцільні*, перериваються широкою смугою поширення інших лексичних форм, що обіймають більшість говірок південно-західного наріччя, напр.: лексема **kold-ęz-ъ // kold-ъc-ъ* ‘викопана в землі яма для добування води, колодязь’, ареал якої в північному наріччі української мови є продовженням суцільного, гомогенного ареалу в російських та білоруських (окрім північно-західних) говірках; далі спостерігається згасання ареалу в говірках південно-східного наріччя, де здебільшого лексема функціонує паралельно з **krъn-ic-a*, та чітко окреслений, дистантний до поліського, мікроареал є на Закарпатті. Зауважимо, що, як і деякі інші полісько-карпатські ізоглови, ця ізолекса має продовження в південнослов’янському континуумі – частині болгарських, македонських діалектів та деяких сербських (ОЛА-Л, 6, к. 1). Загальноприйнятої етимології лексема **kold-ęz-ъ // kold-ъc-ъ* не має, але її часто вважають давньогерманським запозиченням (ЕСУМ, II, с. 518; БЕР, II, с. 412 – 413); ареалогічна інформація здатна вносити корективи в загальноприйнятую етимологію, адже слушним видається зауваження про те, що, західні слов’яни – чехи, поляки, лужичани, які є сусідами німців (БЕР, II, с. 413), цього запозичення не мають, що, як і значна гомогенність ареалу в східнослов’янському континуумі (див. також: (Вендина, 2009, с. 75)), підважує поширену германську теорію походження лексеми – надаремно автори карти визначають аналізовану основу як праслов’янську.

Подібну географію – поширеність лексеми в російських, частині білоруських діалектів та в українських поліських говірках, насамперед східно- й середньополіських, і в дистантному карпатському ареалі, болгарських, словенських діалектах – має й лексема **čel-j-ust-i* ‘шелепи’ (ОЛА-Л, 9, к. 18); схожу географію – спільні ареали на Поліссі, на Закарпатті та в південно-східному наріччі української мови зі смугою інших лексичних опозитів в інших говірках південно-західного наріччя – виявляють і позначення першого кусня хліба, відрізаного від хлібини, із коренем **kraj-* – **ob-kraj-ъc-ъ*, **ob-kraj-ъk-ъ*, **ob-kraj-ъč-ik-ъ* (ОЛА-Л, 6, к. 18). Цю низку прикладів, звичайно, можна розширювати; водночас важливо, що багато полісько-карпатських ізолекс (навіть ті, що в межах українського мовного континууму видаються ексклюзивними) у контексті загальнослов’янському можуть виявляти ширшу географію і мати відповідники в інших слов’янських діалектних мовах, напр.,

на полісько-карпатську (ширше – південнослов'янську) ізоглосу *жуковіна* ‘перстень з каменем’, ‘обручка’ (ОЛАЛ-Л, 10, к. 14, 15) указував П. Гриценко (Гриценко, 2021). Поширення формальних варіантів цієї лексеми в поліських і закарпатських говірках підтверджують й інші діалектні джерела: *жуковіна* // *жуківина* ‘каблучка; обручка’ відбито в (Гриц-К): *Йакá у т'а фáйна жуко́вина на пі́рст'і*. Пр; *Такі файні жуковини молодым купили*. НБс – Лкц, Рз, СП.

На лексичних картах ЗЛА простежуються виразні ареали, обмежені *карпатсько-західнополіськими* (і подекуди *середньополіськими*) *ізоглосами*; чимало таких паралелей наводить Г. Аркушин (Аркушин, 2014, с. 71 – 72). Виразну ізолексу формує лексема **gul-ь=-ak-ъ, *gul-ь=-ak-a* ‘людина, яка добре танцює’ (ОЛА-Л, 10, к. 28), форма 3sg praes asp perf ‘поёт’ **sъ-pě-va-j-e-ть* (із продовженням ізоглоси в західній частині південно-західного діалекту білоруської мови) (ОЛА-Л, 10, к. 33); дієслово **kat-j-a-j-e-ть sę, kat-j-i-ть sę, kat-j-i-e-ть sę* (*качається) ‘котитися (про м'яч)’ (ОЛА-Л, 10, к. 38); західнополісько-карпатська, ширше – польська, ізоглоса запозиченої з латинської мови лексеми **puls-ъ* ‘скроня, бокова частина черепа від вуха до кістки лоба’ (ОЛА-Л, 9, к. 4), значення якої проф. Я. Сятковський визначає як вторинне, а постання її в українських діалектах трактує як польський вплив (Siatkowski, 2012, s. 51); поширення лексеми **dyn-j-a* ‘гарбуз, Cucurbita pepo’, що також пов'язано із західнослов'янським впливом, де лексема обіймає значний мовний обшир у польських, словацьких, чеських говірках (ОЛА-Л, 4, к. 17) і поширюється як продовження ареалу в регіоні Карпат та західнополіських говірок. Деякі з ізоглос свідчать, що саме в західнополіських говірках відбувається зіткнення великих ареалів поширення багатьох лексем із периферійним або окраїнним ареалом у дистантних карпатських говірках; при цьому ареал, знову ж таки, може бути перерваний широкою смугою поширення іншої лексеми, центральний ареал якої – західно- та південнослов'янські діалекти (як-от **klęč-i-ть (na kol-ěn-ax-ъ, na kol-ěn-a)* та **sto-i-ть (na kol-ěn-ъ=-ax-ъ, na kol-ěn-ax-ъ)* (ОЛА-Л, 9, к. 59)).

Певна річ, карти ЗЛА не в змозі охопити всього лексичного розмаїття слов'янських говорів, а слугують лише орієнтиром, укрупненою моделлю внутрішньодіалектних зв'язків, тому багато ізоглос не потрапляють чи не вияскравлюються на картах ЗЛА; чимало цінної інформації лишається так би мовити «поза кадром», на рівні окремих локалізмів або невеликих острівних ареалів, зокрема в поліському наріччі та говірках карпатського ареалу, і на тлі поглибленої верифікації можуть дати ширшу географію, а окремі гадані локалізми можуть мати паралелі в інших говірках, не представлених на картах ЗЛА. Зауважимо, що питання т. зв. *прихованих ізоглос*, «що підлягають відновленню завдяки залученню інших джерел», на картах фундаментальних атласів, зокрема і ЗЛА, дослідники вже порушували неодноразово (Гриценко, 2008, с. 34). Так, привертає увагу цікава й, очевидно, давня ізолекса

тёмний ‘сліпий’, яка об’єднує (не становлячи компактних мікрозон) окремі середньополіські, наддністрянські, волинські, подільські, наддніпрянські говірки; див. також: (ССНГ, с. 410). Водночас ревізія діалектологічних матеріалів виявляє ширше функціонування прикметника *тёмний* ‘сліпий’ та похідної відад’єктивної лексеми *темнік* ‘т. с.’, зокрема й у говірках Закарпаття: *Ни гóнна м нікати споку́йно на тёмного чолові́ка* (Пр) (Гриц-К). Особливо цінними є приклади давніх лексем, пов’язаних із традиційною народною обрядовістю і відзначених на картах ЗЛА: напр., **(kьnєz)-ь / (kьnєg)-yn-j-a* на позначення нареченого / нареченої в день весілля, а також із ширшим значенням ‘наречений, чоловік, який має наречену, майбутній чоловік у подружжі’ / ‘наречена, жінка, яка має нареченого, майбутня дружина’ (ОЛА-Л, 10, к. 8 – 11); на картах ЗЛА не завжди оприявнюється кореляція між семантичними відповідниками залежно від статі: так, не засвідчено позначення для семми ‘наречений, чоловік, який має наречену, майбутній чоловік у подружжі’ (ОЛА-Л, 10, к. 8), що, припускаємо, може свідчити про значну архаїзацію назви; водночас назви із цим коренем зафіксовані для осіб жіночої статі в середньополіських говірках (ОЛА-Л, 10, к. 10); ширше вживання лексеми (і ареалогічне, і ширше семантичне наповнення) засвідчують інші діалектні джерела (Лисенко, 1974, с. 96, 98; СЗПГ, I, с. 230; Гура, 1984, с. 161, 163; Бігусяк, 2000, с. 132 та ін.).

Цікавим є матеріал до карти LSI 719 ‘брудний (про дорогу)’³, який відтворює яскраву ізолексу похідних із давнім праслов’янським коренем **kal-* ‘болото, бруд’ (ЕСУМ, II, с. 345; Фасмер, 2, с. 163; Skok, 2, 37), що об’єднує Західне Полісся й Карпати з південно-слов’янським ареалом. Побіжно увагу на це звертав ще М. Толстой (Толстой, 1997, с. 251 – 252), водночас не аналізуючи всього дериваційного гнізда цієї лексеми й особливостей її ареальної поведінки. В українських західнополіських говірках та в брестсько-пінських говірках на території Білорусі засвідчено мікроареал уживання прикметника *кал’ний* ‘брудний (про дорогу)’. Лексему відзначено й ширше в українському мовному континуумі: крім західнополіських говірок, прикметник *кал’ний* окремими вкрапленнями функціонує в середньонаддніпрянських – с. Запсілля (Великобагачанськ. р-н, Полт. обл.), укр. слобожанських говірках на території РФ – Бориспіль (Ракитянськ. р-н, Белгород. обл.). В архаїчному закарпатському ареалі – окремих його говірках (Довге, Іршав. р-н; Дубове, Тячів. р-н; Затисівка, Виноградів. р-н Закарп. обл.) – відомі інші фонетико-словотвірні варіанти: *'kal'anuj* (*'kal'anuj*), *ka'l'anuj*, *'kal'atuj put*. Набагато ширший ареал побутування ця лексема та її лексико-словотвірні варіанти має в південнослов’янських діалектах. Лексико-словотвірний варіант **kal-ьn-ъ* покриває більшість

³ Перебуває в опрацюванні Української національної комісії Загальнослов’янського лінгвістичного атласу (випуск лексико-словотвірної серії, робоча назва – «Транспорт, народна техніка і шляхи сполучення»).

болгарського континууму, окремі сербські й македонські говірки: болг. *'kalen*, *'kaɫən*, *'kaɫan*, *'kalin*, *'kaɫen*, *'kaɫen*; серб. *kàvan* (із фонетичною зміною *l* → *v*); макед. *kalen*, *'kaɫənu* (*'pət*). Поширеними в діалектах південно-слов'янських мов є й інші лексико-словотвірні варіанти лексеми, зокрема із суфіксом *-ав-* – **kal-j-av-ʔ*: у великій кількості серб. говірок *kàlav*, *kà'lav*, *kàla:v*, зокрема в окремих серб. говірках на території Боснії і Герцеговини – *kàlav*; макед. *kalaf*; менше з іншими суфіксами – **kal-j-iv-ʔ*: серб. *ka'liv*, макед. *kalif*; **kal-liv-ʔ*: макед. *kaɫ'lif*; **kal-j-ug-av-ʔ* – хорв. *ka'lugav*. Картографічні дані доповнюються й значно розширюються іншими лексикографічними джерелами: макед. *кален* «те, що замащено брудом» (Пеев, II, с. 246), споріднені афіксальні деривати: *калліф* «т. с.» – *калліф пѧт* (Пеев, II, с. 248); *каллија* adj – «брудний» (Пеев, II, с. 248); серб. *ка̀љав* (РД, 218).

З-поміж інших слов'янських мов похідні прикметники з **kal-* для брудної дороги на картах ЗЛА засвідчені в окремих польських говірках (кашубських і велкопольських) – *'kalisto* [*dʲroʷga*] (Brzeźno RP, woj. Gdańsk, pow. Lębork), *ka'listy* (Podróżna RP, woj. Koszalin, pow. Złotów). Карта показує концентрацію прикметника *кальний* (і варіантів) саме в південно-слов'янському ареалі. Проте прикметно, що залучення інших мовно-історичних, зокрема діалектних, джерел дає ширшу мовну картину – ізолекса **кальний* існує на ширшому тлі: іменники з цим давнім праслов'янським коренем на позначення бруду, чогось брудного, болота, калюжі тощо, відомі багатьом слов'янським мовам, пор.: західнополіське укр. *кал* «грязюка», «місце в лісі, де купаються дикі свині» (СЗПГ, I, с. 205), *кално́*, *кало́та* «грязюка» (СЗПГ, I, с. 206); білор. турівське *калѣкалка* «калюжа» (ТС, 2, с. 178) (припускаємо, тут може бути поєднання двох основ: **kolo* в значенні «колесо» і **kal-* «брудний», тобто «бруднити колеса»); *калю́га* «ямка на дорозі» (ЭСБМ, 4, с. 212–213); рос. *ка́ла* і *ка́ла* «нечистоти, кал, послід» (СРНГ, 12, с. 332), *кала́га* «калюжа» (СРНГ, 12, с. 333), *калеви́на* «калюжа, стояча вода, ковбаня» (СРНГ, 12, с. 345) та ін.; пол. *kaleń* у значенні «болото, багнюка», *kalica*, *kalisco* та ін., зафіксовано ще в XVI столітті (SP, 16 el.); серб. *кал* «болото, бруд» (Жугић, с. 151), *ка̀љуга* «розквашена земля, перетворена на болото» (РД, с. 218); макед. *кал* «багнюка – змішана земля з водою» (Пеев, II, с. 245). Це лексико-словотвірне гніздо можна розширювати за рахунок й інших похідних, зокрема дієслів: укр. *каляти* «бруднити», білор. *каляць*, *каліць* (ТС, 2, с. 179 – 180), пол. *kalać* «т. с.» (SP, 16 el.; MSJP).

Підкреслимо, що відбувається семантичний розвиток похідних, розширення номінативного кола реалій, явищ, позначених похідними з коренем *кал-*; напр., в укр. західнополіських говірках засвідчено *кал'іти* «білити глиною що-небудь» (СЗПГ, I, с. 206); із тим самим значенням дієслово зафіксовано в білоруських говірках Турівщини – північно-західній частині поліського ареалу (ТС, 2, с. 179). У різних слов'янських мовах наявні похідні з **kal-* з абстрактною семантикою, що, припускаємо, є набагато пізнішими утвореннями (серб. *калабу́ка*

‘плутанина, безлад’, *каламутим* ‘викликати плутанину, робити безлад’ (Жугић, с. 151); *каламутити* ‘мішати, робити мішанину’, ‘провокувати сварку’ (Гаговић, с. 111)).

Звичайно, це лише фрагмент словотвірного гнізда з коренем **кал-*. Проте, беручи до уваги таке широке лексичне тло української ізогlosti *кальний / калявий / калістий*, постає питання, чи йдеться про ареали, які сформувалися незалежно один від другого на базі власних словотвірних засобів окремих мов. Це питання потребує докладнішого вивчення із залученням ще ширшого кола джерел.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз типів полісько-карпатських ізогlost засвідчує різноманітну конфігурацію ареалів, які вони формують. Більшість ізогlost вписують обидва ареали в загальноукраїнський контекст. Для деяких лексем, які обіймають велику частину східнослов'янського діалектного простору, поліський ареал виявляється окраїнним, але в дистантних говірках карпатського ареалу вони знаходять своє продовження; інші полісько-карпатські зв'язки зумовлені тяглістю ареалів поширення окремих мовних одиниць із західнослов'янського континууму. Ареальна інтерпретація ізогlost, що пов'язують такі архаїчні ареали, як Карпати і Полісся, дає також цінний матеріал для етимології та часової інтерпретації постання тієї чи тієї мовної одиниці або мовного явища в діалекті. Важливо, що чимало паралелей віднаходиться в результаті докладного діалектологічного аналізу із залученням додаткових джерел, що, проте, не применшує ваги самих карт ЗЛА для дослідження внутрішньоукраїнського мовного обшину, а навпаки, виводить ці дослідження на загальнослов'янський рівень, що відкриває перед лінгвістами нові перспективи використання цих матеріалів, зокрема для розв'язання питань етноглотогенезу, проблем формування і взаємодії на різних часових зрізах поліського і карпатського ареалів.

Скорочення назв населених пунктів:

Лкц – Лкц – с. Лікцари Перечинського р-ну; НБс – с. Нижній Бистрий Хустського р-ну; Пр – Приборжавське Іршавського р-ну; Рз – с. Розтоки Рахівського р-ну; СП – с. Синевирська Поляна Міжгірського р-ну Закарпат. обл.

Література

- Аркушин, Г. (2014). *Народна лексика Західного Полісся*: монографія. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 236 с.
- Бігусяк, М. (2000). Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору. *Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження*. Львів. С. 125 – 148.
- Вендіна, Т. И. (2009). *Русские диалекты в общеславянском контексте (лексика)*. Москва : Институт славяноведения РАН, 532 с.

- Гриценко, П. Ю. (2008). Carpatho-balkanica в свете «Общекарпатского диалектологического атласа». *Карпато-балканский диалектный ландшафт. Язык и культура. Памяти Галины Петровны Клепиковой*. Москва. С. 26 – 57.
- Гриценко, П. Ю. (2020). Карпатоукраїнська словосполука біла дівка в південнослов'янському контексті. *Gwary dziś*. (12). С. 15 – 57.
- Гриценко, П. Ю. (2021). Доповідь д. філол. н., проф. П. Ю. Гриценка на Міжнародній науковій конференції «Стан і перспективи сучасної української діалектології» (до 100-річчя з дня народження професора Й. О. Дзендзелівського), 16 – 17 вересня 2021 р., Ужгород.
- Гриценко, П. Ю., Кобирина, Г. С. & Ткачук, М. М. (2019). База даних Загальнослов'янського лінгвістичного атласу і український діалектний простір. *Українська мова*. № 4. С. 14 – 31.
- Толстой, Н. И. (1997). *Избранные труды. I. Славянская лексикология и семасиология*. Москва : Языки русской культуры. 520 с.
- Siatkowski, J. (2012). *Słowiańskie nazwy części ciała w historii i dialektach*. Warszawa, 376 s.

Джерела

- БЕР – Български етимологичен речник (1971 – 2010). Т. I – VII. София : Академично издателство «Проф. М. Дринов».
- Гаговић – Гаговић, С. (2004). Из лексике Пиве (село Безује). *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LI. Београд. С. 1 – 312.
- Гриц-К – Картотека українських говірок Закарпатської області М. А. Грицака; зберігається в Інституті української мови НАН України.
- Гура – Гура, А. В. (1984). Из полесской свадебной терминологии. Свадебные чины. [Словарь: Б – М]. *Славянское и балканское языкознание. Язык в этнокультурном аспекте*. Москва : Наука. С. 137 – 177.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: в 7 т. (1985 – 2012). Т. 1 – 6. К. : Наук. думка.
- Жугић – Жугић, Р. (2005). Речник говора јабланичког краја. *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LII. Београд. С. 1 – 461.
- ОЛА-Л 4 – Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 4. Сельское хозяйство (2012) / под ред. А. Ференчиковой и др. Братислава.
- ОЛА-Л 6 – Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 6. Домашнее хозяйство и приготовление пищи (2007) / отв. ред. Т. И. Вендина. Москва : ИРЯ РАН.
- ОЛА-Л 9 – Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 9. Человек (2009) / под ред. Я. Сятковского и Я. Ваняковой. Kraków.

- ОЛА-Л 10 – Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 10. Народные обычаи (2015) / отв. ред. Т. И. Вендина. Москва ; Санкт-Петербург : Нестор-История.
- ОЛА-Л 12 – Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 12. Личные черты человека (2020) / отв. ред. Т. И. Вендина. Москва ; Санкт-Петербург : Нестор-История.
- Пеев – Пеев, К. (2002). *Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел*. Т. 2. Скопје.
- РД – Петровић Д., Капустина Ј. Речник Драгачева. *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LXVI/2. Београд, 2019. С. 7 – 635.
- СЗПГ – Аркушин, Г. Л. (2000). *Словник західнополіських говірок*: у 2 т. Луцьк : Вежа.
- СПГ – Лисенко, П. С. (1974). *Словник поліських говорів*. К. : Наук. думка. 259 с.
- СРНГ – Словарь русских народных говоров / под ред. Ф. П. Филина и Ф. П. Сороколетова. Вып. 1 – 49. М. – СПб., 1965 – 2016.
- ССНГ – Мартинова, Г., Щербина, Т. (2020). *Словник середньонадніпрянських говірок*. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 492 с.
- ТС – Тураўскі слоўнік: у 5 т. / Складальнікі: А. А. Крывіцкі, Г. А. Цыхун, І. Я. Яшкін (1982 – 1987). 1 – 5. Минск.
- Фасмер – Фасмер, М. (1986 – 1987). *Этимологический словарь русского языка*: в 4 т. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева; 2-е изд., стер. М. : Прогресс.
- ЭСБМ – Этымалагічны слоўнік беларускай мовы (1978 – 2006) / рэд. Г. А. Цыхун. Т. 1 – 11. Минск.
- MSJP – Małe słownik języka polskiego (1968). Red. S. Skorupka. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Skok – Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Кн. 2: К – poni'. Zagreb.
- SP, 16 el. – Słownik Polszczyzny XVI wieku. URL : <https://spxvi.edu.pl/indeks/haslo/56523>.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2021 р.

Прийнято до друку 20.12.2021 р.

Рецензент – канд. філол. наук, доц. Ніколаєнко І. О.